

การพัฒนารูปแบบการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพติดฝิ่น ตามโครงการขยายผลโครงการหลวง เพื่อแก้ปัญหาพื้นที่ปลูกฝิ่นอย่างยั่งยืน

สถาบันบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแห่งชาติบรมราชชนนี
โรงพยาบาลธัญญารักษ์เชียงใหม่
โรงพยาบาลธัญญารักษ์แม่ฮ่องสอน

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการถอดบทเรียน เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพติดฝิ่นในพื้นที่เป้าหมายตามโครงการขยายผลโครงการหลวงเพื่อแก้ปัญหาพื้นที่ปลูกฝิ่นอย่างยั่งยืน และถอดบทเรียนปัจจัยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาโมเดลการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพติดฝิ่นของอำเภอไชยปราการ อำเภอแม่แตง อำเภอเชียงดาว อำเภอเวียงแหง อำเภออมก๋อย อำเภอปาย และอำเภอแม่ระมาด เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus group) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 44 คน เครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม เป็นแนวคำถามสัมภาษณ์ (Interview guideline) จำนวน 2 ชุด ใช้ระยะเวลาในการสนทนากลุ่มละ 120 - 150 นาที วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และใช้สถิติเชิงพรรณนา และค่าร้อยละ (Percentage)

ผลการถอดบทเรียนที่ได้มีดังนี้

1. ศูนย์ลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด (Drop - in center) ที่ทุกพื้นที่ตามโครงการขยายผลโครงการหลวงเพื่อแก้ปัญหาพื้นที่ปลูกฝิ่นอย่างยั่งยืน ได้ดำเนินการจัดตั้งขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่ให้บริการทางสุขภาพแก่ผู้เสพติดฝิ่นมีทั้งหมดจำนวนรวม 16 แห่ง โดยอำเภอที่มีศูนย์ลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดมากที่สุดคืออำเภอไชยปราการ มี 4 แห่ง รองลงมา คือ อำเภออมก๋อยและอำเภอแม่แตง มีอำเภอละ 3 แห่ง อำเภอแม่ระมาด และอำเภอปาย มีอำเภอละ 2 แห่ง อำเภอเชียงดาวและอำเภอเวียงแหง มีอำเภอละ 1 แห่ง

2. ผู้เสพติดฝิ่นที่เข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพที่ศูนย์ลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดทุกพื้นที่โดยภาพรวมในปี 2558 มีจำนวน 764 คน และปี 2559 มีเพิ่มมากขึ้นเป็น 1,030 คน โดยอำเภออมก๋อยมีผู้เสพติดฝิ่นเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 47.8 รองลงมาคืออำเภอไชยปราการและอำเภอแม่ระมาด คิดเป็นร้อยละ 29.98 และ 19.31 ตามลำดับ

3. โดยภาพรวมกิจกรรมการให้บริการทางสุขภาพครอบคลุม 10 ชุดบริการที่ศูนย์ลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดได้ให้บริการผู้เสพยาเสพติด พบว่า กิจกรรมที่ผู้เสพยาเสพติดทุกคนได้รับมากที่สุด มีจำนวน 5 ชุดบริการ คือ ชุดบริการที่ 1 ชุดบริการที่ 5 ชุดบริการที่ 8 ชุดบริการที่ 9 และชุดบริการที่ 10 (ร้อยละ 100) รองลงมา คือ ชุดบริการที่ 2 และชุดบริการที่ 7 (ร้อยละ 97.38 และ 64.27 ตามลำดับ) สำหรับชุดบริการที่ได้ให้บริการน้อยที่สุด คือ ชุดบริการที่ 3 (ร้อยละ 22.72)

4. โมเดลการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพยาเสพติดที่ดีมีประสิทธิภาพของอำเภอแม่ระมาด ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการค้นหา/คัดกรอง ขั้นการบำบัดรักษาและการฟื้นฟูสมรรถภาพ ขั้นการติดตามผลและขั้นการจำหน่าย ส่วนปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาโมเดลการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพเสพยาเสพติด ประกอบด้วย ปัจจัย 5 ประการ คือ ผู้บริหารโรงพยาบาลให้การสนับสนุน มีทีมงานบำบัดรักษาที่ดีและเข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของแกนนำชุมชน มีงบประมาณเพียงพอในการดำเนินงาน และมีระบบการบริหารจัดการงานที่คล่องตัว

5. โมเดลการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพยาเสพติดที่ดีมีประสิทธิภาพของอำเภอไชยปราการ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการค้นหาและจูงใจ ขั้นการคัดกรองและจำแนก ขั้นการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ และขั้นการติดตามดูแลและช่วยเหลือ ส่วนปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาโมเดลการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพยาเสพติด ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับสูงทั้งฝ่ายสาธารณสุขและฝ่ายปกครองของอำเภอไชยปราการให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับการบำบัดรักษาผู้เสพยาเสพติดในพื้นที่ มีทีมงานบำบัดรักษาที่เข้มแข็งและมีความมุ่งมั่นในการทำงานบำบัดรักษารวมทั้งมีทัศนคติที่ดีและเข้าใจสภาพปัญหาของผู้เสพยาเสพติดเป็นอย่างดี การใช้กลยุทธ์นำแกนนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นภาคีเครือข่ายของการดำเนินงาน และการปฏิบัติงานที่เน้นสร้างความไว้วางใจและเชื่อใจของผู้เสพยาเสพติดในพื้นที่

6. โมเดลการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพยาเสพติดที่ดีมีประสิทธิภาพของอำเภอแม่แตง พบว่า มีลักษณะเป็นการบูรณาการการบำบัดรักษาร่วมกันทุกภาคส่วน ตั้งแต่โรงพยาบาลระดับจังหวัด โรงพยาบาลระดับอำเภอ โรงพยาบาลระดับตำบล และผู้นำระดับชุมชน โดยแต่ละระดับมีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบต่อผู้เสพยาเสพติดแตกต่างกันไป ส่วนปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาโมเดลการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพยาเสพติด ประกอบด้วยมีทีมงานบำบัดรักษาที่เข้มแข็งและทำงานด้วยความไว้วางใจต่อกัน ที่บำบัดรักษามีทัศนคติที่ดีต่อการบำบัดรักษาผู้เสพยาเสพติดตามแนวคิดการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดให้บริการบำบัดรักษาผู้เสพยาเสพติดแบบยืดหยุ่นผ่อนปรนและเป็นกันเอง และผู้นำชุมชนในพื้นที่มีความเข้มแข็ง

7. สำหรับปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาโมเดลการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพยาเสพติดใน
อำเภอเชียงดาว อำเภอเวียงแหง อำเภอมก๋อย และอำเภอปาย พบว่า มีปัจจัยดังต่อไปนี้ มีการเปลี่ยนแปลง
บุคลากรทีมงานบำบัดรักษาทั้งฝ่ายสาธารณสุขและฝ่ายปกครองบ่อยครั้งทำให้การดำเนินงาน
ขาดความต่อเนื่องการบริหารจัดการเกี่ยวกับการจ่ายยาเมทาโดนในชุมชนขาดความยืดหยุ่นและไม่เอื้อ
ต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ของผู้เสพยาเสพติด ชุมชนปฏิเสธการมีอยู่ของผู้เสพยาเสพติด บางพื้นที่มีความเสี่ยงสูงจาก
ภูมิประเทศและเส้นทางการเดินทางทุรกันดาร ไม่มีถนนตัดผ่าน และมีข้อจำกัดทางต้นทุนทรัพยากรที่มีอยู่ใน
พื้นที่